

Recenze a zprávy o literatuře

Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 16/2000, 244 stran, Wien. Vydává Rakouská společnost pro archeologii středověku.

Sborník obsahuje 12 příspěvků, krátké zprávy z výzkumů archeologie středověku v Rakousku v r. 1999 a recenze.

Úvodní článek K. Borse se zabývá lokalizací zaniklé středověké vsi Hadmars (Die Ortswüstung Hadmars. Eine archäologisch und siedlungsgenetisch interessante Fundstelle).

Autorkou dvou příspěvků je S. Felgenhauer-Schmiedt. V prvním Die Martinskirche in Attersee, Horní Rakousko, seznamuje s výsledky výzkumu v r. 1998. Těmi bylo zjištění, že nejstarší stavbou byl románský kostel s pravouhlym kněžištěm, postavený v průběhu 12. nebo ve 13. století. Kostel prodělal dvě přestavby. První v polovině 15. století a druhou v době baroka. Z poslední přestavby pochází nález medaile, kterou se zabývá H. Emmerig. Avers medaile má zobrazení piety Panny Marie (mater dolorosa) a revers zobrazuje sv. Volfanga. Medaile pochází z pražského kostela sv. Jakuba ze 17.–18. století. V lodi kostela byl objeven hrob, jehož kosterný nález zpracoval H. Heinrich. Dalším nálezem byla textilie, kterou zhodnotila N. Müllauerová s datací do 12./13. století.

V druhém příspěvku se S. Felgenhauer-Schmiedt zabývá hrady v trati Sand a v městě Raabs (Die Burg auf der Flur Sand und die Burg Raabs. Neue historische Erkenntnisse durch die Archäologie). Nejdůležitější výsledek tohoto výzkumu je zjištění, že hrad v trati Sand existoval již v 1. polovině 10. století a na konci 10. až začátku 11. století vznikl kamenný dům uvnitř dnešního hradu Raabs.

Typologii, chronologii a používáním keramiky, jejíž ústí je opatřeno více výlevkami na území střední Evropy se zabývá S. M. A. Königová (Untersuchungen zur Typologie, Chronologie und Verwendung von spätmittelalterlicher Mündelkeramik in Mitteleuropa). Článek obsahuje seznam nalezišť také na našem území.

K vývoji rolnického domu přinesla důležité poznatky K. Kühnreiberová v článku Der Perschlinghof in Fahrafeld bei Kasten v Dolním Rakousku. Při přestavbě usedlosti prováděla autorka stavebně historický a archeologický výzkum. Výsledkem bylo zjištění, že sledovaná usedlost má svůj počátek v druhé polovině 15. nebo na začátku 16. století. Nejstarší půdorys představoval trojdílný dům se síní uprostřed orientovaný okapovou stranou ke komunikaci. Další přestavby prodělal tento dům v období mezi léty 1555 až 1674/1688, potom v poslední třetině 17. století a dnešní podobu získal kolem r. 1800. Uvedená datace je na základě dendrochronologické analýzy stavebního dřeva.

Stejným tématem se zabývala také S. Samová v článku Die bauhistorische Aufnahme zweier alter Waldviertel Gehöfte im Vergleich mit Ergebnissen der archäologischen Untersuchung Hoch- und spätmittelalterlicher Bauernhäuser. V tomto pojednání se jedná o dvou domkářských usedlostech a to ve vesnicích Eggersdorf a Garolden, okr. Waidhofen a.d. Thaya. Výstavba těchto domů spadá na počátek 19. století. Autorka konstatuje, že důležitý základ pro vývoj lidového stavitelství je třeba hledat ve 13. století.

W. Murgg seznamuje s opevněnými sídly v okresech Graz a Weiz na území Štýrska – Mittelalterliche (und frühneuzeitliche) Wehrbauten in den Bezirken Graz-Umgebung und Weiz, Steiermark. Příspěvek W. Murgga je doplněn plány jednotlivých lokalit.

G. Wacha hodnotí práci paleobotanika H. L. Wernecka v příspěvku: Heinrich Ludwig Werneck und die Paläobotanik in Österreich.

Z oblasti hmotné kultury je článek C. Walcherové zabývající se nálezy přívěsků koňských postrojů na území Rakouska: Neue Funde von Pferdegeschirranhängern aus Österreich.

Recenze S. Felgenhauer-Schmiedt informuje o publikaci J. Ungra, Život na lelekovickém hradě ve 14. století.

VLADIMÍR NEKUDA

Siedlungsforschung. Archäologie–Geschichte–Geographie. Band 18, 359 stran, Bonn 2000. Vydává Arbeitskreis für genetische Siedlungsforschung in Mitteleuropa.

Hlavní téma tohoto sborníku je zaměřeno na perspektivy výzkumu vývoje osídlení ve střední Evropě v budoucnosti. Příspěvky publikované ve sborníku byly předneseny na konferenci konané u příležitosti

25. výročí činnosti Pracovní skupiny pro výzkum vývoje osídlení ve střední Evropě. Konference se konala ve dnech 22.–25. září 1999 v Bonu.

Autor úvodního článku je K. Fehn (universita Bonn), iniciátor a dlouholetý předseda této pracovní skupiny. Ve svém příspěvku 25 Jahre „Arbeitskreis für genetische Siedlungsforschung in Mitteleuropa“ – Strukturen, Ziele und Aktivitäten im Rückblick zhodnotil výsledky pětadvacetileté činnosti. Důležité místo v programu pracovní skupiny zaujímají pravidelné každoroční konference a jedna z nich se konala v r. 1993 také v Brně.

Následující příspěvek, jehož autorem je W. Schenk (universita Bonn), se zabývá úkoly výzkumu vývoje osídlení ve střední Evropě z hlediska geografie (Aufgaben der genetischen Siedlungsforschung aus der Sicht der Geographie). Téměř stejné znění má rovněž příspěvek P. Rückerta (Hauptstadtarchiv Stuttgart) a to z hlediska historických věd (aus der Sicht der Geschichtswissenschaften). V souvislosti metod slištního výzkumu se zmiňuje také o pramenech archeologických. Dotýká se i problematiky zaniklých středověkých vesnic (Wüstungsforschung), ale jen z hlediska pramenů písemných. Archeologii věnoval pozornost K. D. Kleefeld (Köln, Büro für historische Stadt- und Landschaftsforschung) v článku Aufgaben der angewandten genetischen Siedlungsforschung in Mitteleuropa. V rámci užití geografie, historie a historické geografie považuje za hlavní úkol užití archeologie ochranu archeologických památek.

Několik příspěvků se zabývá možnostmi přenášet výsledky výzkumu vývoje osídlení na střední Evropu z území mimo střední Evropu. S poznatky z oblasti euroasijských zemí seznamuje H. Parzinger (Berlin, Deutsches archäologisches Institut), s dějinami osídlení horských území Himaláji a Alp se zabývá P. Pohle (Gießen, universita), poznatky z Anglie a USA K. M. Born (Berlin, universita), poznatky z Francie shrnuje M. Koch (Bonn, Universita) a z jihovýchodní Evropy a severní Itálie G. Moosbauer (Osnabrück, universita).

Další početná skupina článků se zabývá příklady interdisciplinární spolupráce při výzkumu vývoje osídlení. Na území Skandinávie shrnuje dosavadní výsledky D. Meier (Kiel, universita). Přínosem pylové analýzy se zabývá H. Küster (Hannover, universita) a fyzického zeměpisu R. Gerlach (Bonn, Amt f. Bodendenkmalpflege). Dějiny lesnictví a jeho význam pro vývoj osídlení je obsahem příspěvku B. Seltera (Paderborn, universita). G. Recker (Wackernheim) zdůrazňuje význam kartografie, U. Stanjek (Neustadt, Kulturamt) se zabývá využitím techniky v kulturní krajině. Na dějiny výstavby měst upozorňuje O. Karnau (Münster, Westfälisches Amt für Denkmalpflege). Na příkladu muzea v přírodě v městě Lindlar v Porýní shrnuje důležitost národopisu J. Mangold (Bonn, Amt f. Landeskunde). Z dalších autorů je zastoupena ještě demografie (F. Maier, Speyer). S projektem spolupráce při výzkumu dějin církve a církevních institucí na území Svaté říše římské seznamuje H. Flachenecker (Göttingen, Germania sacra). Na přínos spolupráce pravěkých a raně středověkých dějin pro výzkum osídlení poukázal J. Vollbracht (Reichwalde, Landesamt für Archäologie).

Velmi cenné informace o jednotlivých mimouniverzitních institucích a pracovních skupinách, které mají vztah k dějinám osídlení, přináší článek H. Ottena (Werl).

Závěr sborníku je pravidelně věnován recenzím, zprávám a velmi bohaté bibliografii prací vydaných v r. 1999.

VLADIMÍR NEKUDA

Gerhard Reichhalter – Karin a Thomas Kühtreiber: **Burgen Waldviertel und Wachau**. Nakl. Schubert & Franzke GmbH, Kartografischer Verlag, St. Pölten 2001. 559 str., 151 čb fotografií, 72 půdorysů, 3 orientační plány měst, barevná fotografická a mapová příloha.

Již podle titulu je zřejmé, že kniha se zabývá oblastí Lesní čtvrti a průlomu Dunaje mezi pohorím Dunkelsteiner Wald a levobřežním masivem Rakouské žulové plošiny. Obírá se však šlechtickými sídly všech kategorií – hrady, zámky, vesnickými sídly (sídelními dvory, tvrzemi a jejich zbytky) a konečně dřevohlinitými hrádky. A věru, že jich ve zkoumaném regionu není málo – 615 – ovšem s vč. nelokalizovaných, zmizelých i sporných. Moderně koncipovaná publikace vznikla díky podpoře a spolupráci s řadou státních, odborných i zájmových institucí a projekt koncipoval a vedl univ. prof. Falko Daim. Úzký stojatý formát, pevně laminované desky a vnitřní uspořádání připomíná, že nakladatel myslel i na turisticky založeném čtenáři, což ještě dotvrzuje kvalitní mapa (1:75 000) vězaná na konci knihy. Následuje za barevnou fotografickou přílohou (59 ks), jejíž značnou část tvoří letecké záběry. Naopak obsažena není žádná z mnoha známých vedut a historických vyobrazení, jen vnitřní stranu desek pokrývá faksimile výseku mapy Rakouska G. M. Vischera. V textu jsou fotografie (skrovných rozměrů) zhruba u každé čtvrté lokality, ale kvalitně reproduované a námětově soustředěné spíš na detaily (občas i strukturu zdiva).

Střídmá grafická podoba podtrhuje velmi racionální uspořádání katalogu, který je rozhodujícím dílem knihy. Zapadá do ní jednotně počítaně zpracovaná výkresová výbava. Z půdorysů jen nejnětější doplněných znázorněním terénu vystupují červeně vyznačené nejstarší partie a nejde tedy o důsledné analýzy. Často vycházejí z překreslených či upřesněných dokumentací publikovaných v řadě Burgen und Schlösser dřívějšího Birken-Verlag Wien, posléze v Niederösterreichisches Pressehaus St. Pölten, ať pocházejí z produkce Bundesdenkmalamt (potažmo prof. A. Klaara) či z Kreutzbruckovy sbírky. Protože v uvedené řadě stále chybí zpracování pruhu severovýchodního území od Waidhofenu na východ a od